

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та прикладної лінгвістики

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАННЯ РЕАЛІЙ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ
ДЖ.С. ФОЕРА «ВСЕ ЯСНО»

кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 4 курсу 431 групи
Спеціальності 035.04 Філологія (германські
мови та літератури (переклад включно)
(переклад))

Освітньо-професійної програми «Філологія
(германські мови та літератури) (переклад
включно) (переклад))

Дудченко Ліна Василівна

Керівник: к. філол.н., доц. Борисова Т.С.

Рецензент: начальник центру міжнародного
співробітництва Херсонської Торгово-
промислової палати Пономаренко Л. В.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Джонатан Сафран Фоєр як яскравий представник жанру сучасної прози	
1.1. Історія написання роману Джонатана Сафрана Фоєра	6
1.2. Основні види перекладацьких трансформацій та їх наявність у перекладі роману «Всьо ясно»	13
Висновки до розділу 1.	17
РОЗДІЛ 2. Засоби відтворення реалій на матеріалі роману Джонатана Фоєра «Всьо ясно»	
2.1. Діалогічне мовлення героїв роману та особливості його перекладу	18
2.2. Особливості перекладу okazіоналізмів у романі «Всьо ясно»	25
Висновки до розділу 2.....	35
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39

ВСТУП

Актуальність теми бакалаврської роботи. Переклад як діяльність людини існує споконвіку і являє собою творчий процес перетворення оригіналу з використанням виразних засобів мови перекладу при відносному збереженні особливостей оригіналу. Переклад – це, в першу чергу, творче перетворення, так як завдання перекладача полягає не тільки в перенесенні слів з однієї мовної системи в іншу, але і в досягненні балансу між різними світоглядами. Тому успішність перекладу залежить як від рівня володіння іноземною мовою, так і від екстралінгвістичних знань перекладача. Переклади діляться на дві великі категорії: усний переклад і письмовий. Одним із найскладніших видів письмового перекладу є художній переклад, тобто переклад художньої літератури. Дане поняття досить багатогранне і пов'язане з рішенням широкого спектра літературних і нелітературних завдань. Успішність перекладу художньої літератури залежить від майстерності перекладача, його здатності відповідати вимогам часу і вміння відповідати на наявні питання в міжлітературному і міжкультурному спілкуванні. Складність же даного виду перекладу полягає в тому, що крім сенсу перекладач також повинен передати і функціонально-стилістичну складову оригіналу, щоб перекладений текст викликав у читача такий же емоційний відгук, що й оригінал.

Проблема перекладу є досить важливою і складною в сучасному світі. З огляду на міжкультурну глобалізацію сучасного світу, розуміння мови іншої культури є нагальним питанням сьогодення. Переклад літературних творів також постає як нагальна потреба розширення культурних меж світу та міжкультурної комунікації.

Для того, щоб зробити твір більш незвичайним і незабутнім, письменники використовують безліч лексико-стилістичних засобів і прийомів, які можуть представляти труднощі при перекладі. Це особливо актуально у випадку з творами постмодернізму, для яких характерні

нетрадиційні мова, метафоричність, аллюзивність і т. д. Джонатан Сафран Фоєр є одним із найвідоміших представників даної епохи. Його роман «Всьо ясно», опублікований у 2002 році, написаний за всіма канонами постмодернізму і відрізняється від інших робіт своєю оригінальною манерою написання. У творі зустрічається безліч лексико-стилістичних помилок і оказіональних слів, якими автор користується навмисно для створення особливого, індивідуального стилю. Дана робота присвячена особливостям перекладу роману Джонатана Фоєра «Всьо ясно» українською мовою.

Проблема перекладу художніх творів була і є в полі зору багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких Л. Бархударов, Н. Болотнова, В. Виноградов, С. Влахов, В. Гак, Т. Казакова, В. Комісаров, Р. Міньяр-Белоручев, С. Флорін та інші. У сучасній науці проблема перекладу реалій у художніх текстах є не достатньо дослідженою проблемою, що і обумовлює актуальність вибраної тематики даного дослідження.

Об'єктом дослідження є реалії твору Джонатана Фоєра «Всьо ясно».

Предметом роботи є методи адекватного перекладу реалій твору Джонатана Фоєра «Всьо ясно» з англійської на українську мову.

Метою дослідження є аналіз особливостей перекладу реалій на романі Джонатана Фоєра «Всьо ясно».

Відповідно до мети дослідження необхідно виконати такі **завдання**:

- дослідити історію написання роману Джонатана Сафрана Фоєра;
- визначити основні види перекладацьких трансформацій та їх наявність у перекладі роману «Всьо ясно»;
- проаналізувати методи перекладацьких трансформацій, якими послуговувався перекладач при здійсненні перекладу діалогічного мовлення у художньому дискурсі;
- охарактеризувати особливості перекладу оказіоналізмів у романі «Всьо ясно».

Методологічна база дослідження. При виконанні роботи використовувалися порівняльний метод для з'ясування природи та

особливостей функціонування комунікативного акту та для визначення систем перекладацьких трансформацій, зіставний метод для окреслення систем перекладацьких трансформацій, а також та метод суцільної вибірки для виокремлення матеріалу для практичного дослідження.

Апробація. Матеріали дослідження було оприлюднено під час XI наукової конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу», організованої Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна, що відбулася в онлайн-режимі 15-16 квітня 2021 року. Тези доповіді «Особливості перекладу українською мовою okazіоналізмів у романі Джонатана Фоєра «Всьо ясно» було опубліковано в «Матеріалах конференції».

Практичне значення роботи передбачає можливість використання його результатів при подальшому дослідженні даної проблеми, у навчальних курсах із перекладознавства. Опрацьований матеріал може бути використано при підготовці магістерських, курсових, дипломних робіт.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, розділених на підрозділи, коротких висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що містить 47 позицій. Загальний обсяг роботи становить 43 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ДЖОНАТАН САФРАН ФОЄР ЯК ЯСКРАВИЙ ПРЕДСТАВНИК ЖАНРУ СУЧАСНОЇ ПРОЗИ

1.1. Історія написання роману Джонатана Сафрана Фоєра

Джонатан Сафран Фоєр – письменник постмодерну, який належить до третього покоління євреїв після Другої світової війни. Він народився в 1977 році у Вашингтоні. Його мати, Естер Фоєр, народилася в Польщі після Другої Світової війни і провела своє раннє дитинство в таборі переміщених осіб у Німеччині. Батьки Естер пережили Голокост, пізніше іммігрували до Сполучених Штатів і відкрили маленьку бакалійну лавку в Вашингтоні. Альберт Фоєр, батько Джонатана, народився в Норфолку і виріс у Вашингтоні, його батьки теж вирости в Америці, але дідусь Алберта був родом із Білостока [39].

Джонатан Сафран Фоєр у своїх інтерв'ю часто згадує сімейну легенду, в якій йдеться про жінку, яка врятувала дідуся Джонатана по материнській лінії від нацистів. Її ім'я для онука залишилося невідомим, але після закінчення університету він відправився в Україну з її фотографією і спробував її знайти, про що не раз розповідав в інтерв'ю на підтримку своєї першої книги «Всьо ясно» [40].

Історія цього роману почалася в Принстонському університеті, де Фоєр отримував ступінь бакалавра з філософії. У своїй дипломній роботі він писав про того самого дідуся по материнській лінії, Луї Сафрана, що пережив Голокост. Свого дідуся він ніколи не бачив, але, цікавлячись його історією, Джонатан після завершення навчання вирішив продовжити своє дослідження і поїхати до України. Він не був підготовлений до подібних пошуків, тому поїздка в містя історичної батьківщини ні до чого не привела, крім книги, яку він, натхненний, відразу після цього написав [40].

Дебютний роман Джонатана Фоєра «Всьо ясно» було видано в 2002 році. У романі Фоєр говорить про Голокост у нетиповій для подібної розмови манері. За романом «Всьо ясно» знято фільм з Елайджею Вудом, який можна охарактеризувати як «сміх крізь сльози».

Це роман, в основі якого реальні події, більш того, родинна історія самого автора, в якого предки-євреї були вихідцями з України. Головним героєм роману є сам автор, а події в творі відбуваються в Україні. Джонатан приїжджає на батьківщину свого діда, щоб довідатися про долю жінки Августини, яка свого часу врятувала його від нацистів. Усе, що має юнак, – це стара пожовкла фотографія та назва місцевості, з якої походив дід. А ще йому «пощастило» натрапити на одеську компанію, яка займається допомогою в пошуках євреїв-родичів іноземцям, де гідом є син директора, водієм та гідом – батько директора.)

Джонатан у супроводі Алекса та Алекса-старшого, а також собаки, вирушає, мандруючи битими-небитими шляхами України, до Трохимброда, що знаходиться за 50 км від Луцька [36].

Літературі, що оповідає про трагедії, властиво посилатися на особу, яка в цій трагедії потерпіла. У романі «Всьо ясно», де голокост – одна з головних тем, молоді персонажі озираються на трагедію через багато років. Цей роман показує, як дотик і до світової, і до сімейної історії формує ідентичність. Він демонструє, як і чому сучасне покоління американських євреїв згадує про життя своїх предків у Східній Європі і розмірковує про Голокост [4, с. 80].

Роман «Всьо ясно» – це спроба наблизитися до розуміння того, що насправді сталося в голокост через емоційне до нього повернення, неможливе при звичайному переказі подієвого ряду. Автор так само звертається до важливої складової пам'яті про Голокост – травми, яка наклала відбиток не на одне покоління, що вижило.

У романі Д. Фоєра за винятком однієї сцени відсутній опис голокосту як такого. Розповідь ведеться персонажами, які до трагедії мають непряме відношення – родичі Джонатана, євреї, бігли від фашистів, дідусь Алекса, не

євреї, який жив у тих самих місцях під час війни, але онукові нічого про це не розповідав.

Прагнення героїв заново пережити події сімдесятирічної давнини набуває різних форм, які, в свою чергу, впливають на читачів.

Джонатан Фоєр наближає розуміння голокосту не тільки через сюжетний рівень твору, в якому автор шукає старий штетл і жінку, що врятувала його діда від фашистів, а й через структуру роману. Письменник розглядає трагедію під кількома кутами, прописуючи декілька розповідних ліній і ускладнюючи структуру тексту.

Історія Трохимбрід, авторство якої належить Джонатану, сучасному єврею, показує, яку багату багаторічну культуру знищив голокост. Розповідь про подорож Джонатана в Україну наближає до Голокосту і фізично, і морально. Чим ближче герої до місць Трагедії, тим більше вони її розуміють.

В одному з інтерв'ю Джонатан Фоєр так оповідає зміст роману: «Улітку, після першого року навчання в коледжі, Джонатан Сафран Фоєр залишає прінстонську вежу із слонової кістки і вирушає на убогі лани Східної Європи. Озброєний лише фотоапаратом сумнівного походження, він сподівається знайти Августину – жінку, яка може слугувати містком між ним і дідом, якого він ніколи не знав. Роль гіда під час подорожі виконує Олександр Перцов, юний український перекладач, абсолютно неосвічений і абсурдний, який також шукає втрачену родину, хоча в його випадку вона поруч. За цим ідуть донкіхотські невдалі пригоди, що в пікові моменти перетворюються на трагедію і комедію, а зрештою резюмуються в екзистенціальних питаннях: хто я? і що я маю робити? [12, с. 30]. Фактичним сенсом романних перипетій стає пошук двома такими несхожими персонажами своєї ідентичності, зрозуміти яку неможливо, не знаючи власного коріння і витоків, що, як з'ясувалося, нерозривно пов'язані Голокостом.

Історія розповідає про Джонатана С. Фоєра (як автора, так і героя), який вирушає у подорож до України шукати жінку, яка врятувала його батька від

нацистів. Після прибуття він зустрічає Алекса Петрова, який разом зі своїм дідом веде героя до покинутих штетлів. Роман розділений на частини, де відбуваються події, що розгортаються в різні часові рамки. Перший із них відбувається в реальному часі і написаний у формі листів Алекса до Джонатана. У них головний герой ділиться своїми думками та почуттями щодо свого життєвого досвіду. Друга частина представляє історію, розказану Алексом про пошуки жінки, яка врятувала діда Джонатана, та зруйнований штетл Трахімброд.

Третя частина містить розділи роману, написаного Джонатаном, де він розповідає історію своєї родини та життя у Штетлі, починаючи з 1791 до 1942 р. Цікаво, що перші дві частини представляють реальні розповіді про досвід головних героїв, тоді як третя написана у стилі магичного реалізму, де фантазія та реальність переплітаються. Це ускладнює розуміння того, чи зображені події коли-небудь мали місце в реальному житті.

Крім того, третя частина роману характеризується великою кількістю стилістичних фігур. Алюзії визначаються як фігура мови, що використовується автором для прихованого посилання на факт, історичну подію, творчий процес роботи тощо. Вони можуть слугувати різним цілям і можуть використовуватися як пародія чи іронія, данина поваги або похвали попередньому поколінню [13, с. 148]. Майже всі натяки є неявними посиланнями, але автор може вирішити зробити їх більш очевидними, позначивши їх курсивом або жирним шрифтом. Це було зроблено в романі «Всьо ясно». Як правило, натяки можуть стосуватися кого завгодно або щось інше, але дуже часто англомовні автори натякають на біблійні притчі та міфи, з якими український читач може бути незнайомим через більш глибоку секуляризацію суспільства. У романі «Всьо ясно» багато посилань на Біблію, але деякі з цих утворень навмисно передаються та перекручуються.

Третя частина у вигляді листів Алекса представляє в романі погляд неєврея на події. Важливо, що всі ці частини ретроспективно – їх умовні автори (Джонатан пише історію містечка, Алекс пише історію їх подорожей і

листи) вже пережили всі ті події, що в романі описуються. Вони разом із читачами намагаються повернутися до пережитого і заново їх усвідомити.

Джонатану Сафрану Фоєру було 25 років, коли він отримав Першу Літературну премію від журналу The Guardian (the Guardian First Book Award) і Національну Єврейську літературну нагороду (the National Jewish Book Award) за його роман «Всьо ясно». І до сьогодні він залишається однією з найбільш одіозних фігур в літературному колі сучасного світу.

Роман «Всьо ясно» став бестселером і викликав появу цілої низки рецензій від американських авторитетних критиків та письменників. Так, класик літератури Джон Апдайк охарактеризував роман Фоєра як «приголомшливий, комічний, сповнений ніжності, зі складним та екстравагантним сюжетом» [46].

Українська дослідниця Тетяна Потніцева зазначила, що у фреймі постмодерністської поетики Джонатан Фоєр спромігся розкрити фрагмент історичної реальності в оригінальному викладенні [12, с. 30].

Стилістика його творів одночасно як зачіпає за живе, так і смішить читача. Письменник активно та сміливо експериментує з формою, його комбінація моденістської сутності та постмодерністської металітератури, топографічна грайливість знаходяться на межі супердотепності [42, с. 607].

У романі «Всьо ясно» письменник розповідає історію пошуку жінки, яка зберегла його діда під час війни. Проте, пізніше, він розумів, що роман є, у багатьох відношеннях, фактично історією життя його бабусі.

«Всьо ясно» – це оповідь про життя його бабусі під час війни, яка яскраво висвітлює образ цієї жінки. Коли вона голодувала і селянин запропонував їй свинину, вона відмовилася, тому що свинина не була кошерною. Потім вона говорить «Якщо ніщо не має вже значення, то й немає нічого берегти» [29, с. 194].

Поняття суб'єктивності має велике значення для роботи Фоєра, його письмо інтуїтивне, а його стиль ідіосинкретичний. За твердженням самого Сафрана Фоєра, є два види авторів: ті, які читають багато в дитинстві і мають

чим пишатися вже у вісім років, і такі, подібні до нього, які всього цього не робили. Він визнає, що протягом довгого часу не наважувався навіть назвати себе письменником, тому що промовити «Я – письменник» було б так само, як сказати «Я – закоханий» [39].

Однією з провідних філософських тем роману є проблема пам'яті. Зворушлива історія молодого американця єврейського походження, який приїздить до України, щоб розшукати жінку, яка врятувала його дідуся від загибелі у воєнні часи, розкриває проблему самовизначення людини через усвідомлення себе та свого коріння діхронічно та просторово [4, с. 82]. У романі читаємо: «Євреї мають шість відчуттів. Дотик, смак, зір, нюх, слух... пам'ять. Тоді як неєвреї-гої сприймають і перетворюють світ за допомогою тільки перших п'яти відчуттів, а пам'ять використовують лише як допоміжний засіб інтерпретації різних подій, для євреїв пам'ять є не менш відчутною, ніж укол шпильки, її срібний блиск чи смак крові, яка тече з пораненого нею пальця. Якщо єврея вколоти шпилькою, він одразу згадує про тисячі інших шпильок...» [29, с. 229]. Письменник, говорячи про суб'єктивізацію національного досвіду, доводить: все одно, проблема визначення себе у світі та на тлі людства, стикаючись із проблемою історичної пам'яті, залишається найактуальнішою» [33, с. 15].

Наратив твору ведеться від імені молодого американця єврейського походження Джонатана, самого автора твору, та молодого одесита Алекса. Цікавим є стильове вирішення мови героя Алекса, яке створює комічний ефект за рахунок поганого володіння англійською мовою героєм, часто він вживає англійські слова в помилковому семантичному поєднанні, слова різного стильового забарвлення, що створює основу комічного у творі. Загалом варто зауважити, що Джонатан Фоєр володіє виключним почуттям гумору, яким він розбавляє трагічність подій у творі.

Цікавими є структура та мова роману, власне, переклад Ростислава Семківа. Оповідачами у двох частинах є Алекс, тож читачу доведеться

зустрітися із суржиком, яким той спілкується, плюс, погано володіючи англійською мовою [29].

Частина роману ведеться від імені Джонатана. Вона стосується історії Трохимброду, тих жахливих подій, які випали на долю його мешканців, а також родинних спогадів. Цікавий твір і за формою. Частина твору – це листування головних героїв роману.

В Україні про роман Дж. С. Фоеера вперше дізналися від бостонського професора Аскольда Мельничука [43., с. 426], згодом глибоко й досить детально цей твір був прорецензований Т. Потніцевою [25, с. 172], на яку особливе враження справила мовна майстерність автора. Як зауважила дослідниця, у фреймі постмодерністської поетики Джонатан Фоеер зумів розкрити фрагмент історичної реальності в зовсім несподіваному, оригінальному ракурсі.

У 2005 році побачив світ український переклад роману під назвою «Всьо ясно». Майже водночас з'явилася й російська версія, що має назву «Полная иллюминация».

Про українську версію роману в перекладі Ростислава Семківа мова й піде детально нижче.

1.2. Основні види перекладацьких трансформацій та їх наявність у перекладі роману «Всьо ясно»

Здійснення адекватного еквівалентного перекладу вимагає від перекладача не лише володіння мовою перекладу та мовою оригіналу, а й вміння ефективно перетворювати мовні одиниці з метою максимально еквівалентного перекладу. Сукупність таких дій перетворення є перекладацькими трансформаціями. У процесі перекладу часто виявляється неможливим використати значення слів і словосполучень, які пропонуються у словнику, часто виникає потреба у відступі від системних еквівалентів, тобто виникає потреба у перекладацьких трансформаціях.

Термін «перекладацькі трансформації» широко використовується багатьма перекладознавцями, зокрема Л.С. Бархударовим, В.Н. Комісаровим, А.Д. Швейцером та іншими.

Л.С. Бархударов визначає перекладацькі трансформації як «багаточисленні і якісні перетворення, які виконуються для досягнення перекладацької еквівалентності перекладу всупереч розходженням в формальних і семантичних системах двох мов [2, с. 190].

Р.К. Міньяр-Белоручев розглядає переклад як передачу адресату певної інформації, яка «може продукувати в ньому потрібний зміст, а якщо треба, то й додатковий естетичний ефект», тобто суть трансформацій він вбачає у «зміні формальних (лексичних і граматичних трансформацій) чи семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту із збереженням інформації, яка призначалася для передачі» [22, с. 201].

На сьогоднішній день існує велика кількість класифікацій перекладацьких трансформацій. Наведемо кілька найбільш вживаних.

А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька виділяють три типи перекладацьких трансформацій [21, с. 78]:

- граматичні трансформації;
- стилістичні трансформації;
- лексичні трансформації.

Я.І. Рецкер називає два типи трансформацій [27, с. 191]:

– граматичні трансформації у вигляді заміни частин мови або членів речення;

– лексичні трансформації полягають у: конкретизації, генералізації, диференціації значення, антонімічному перекладі, компенсації втрат, які виникають при перекладі, смислового розвитку, цілісному перетворенні.

Р.Д. Міньяр-Белоручев називав три види трансформацій [22, с. 221]:

- лексичні;
- граматичні;
- семантичні.

Концепція В.Н. Комісарова зводиться до таких видів трансформацій [18, с. 82–96]:

- лексичні (транслітерація, транскрибування, калькування);
- лексико-семантичні заміни (модуляція, конкретизація, генералізація);
- граматичні (дослівний переклад (синтаксичне уподібнення), граматичні заміни (заміни членів речення, форм слова, частин мови), членування речення;
- комплексні (лексико-граматичні: експлікація (описовий переклад), антонімічний переклад, компенсація).

Л.К. Латишев виділяє п'ять типів перекладацьких перетворень: лексичні, стилістичні, морфологічні, синтаксичні, трансформації змішаного вигляду [20, с. 68-71].

Для даного дослідження була обрана найбільш часто вживана система перекладацьких трансформацій, запропонована Л.С. Бархударовим, за якою автор усі види перекладацьких трансформацій зводить до 4 типів: перестановки; заміни; додавання; вилучення [2, с. 190].

Л.С. Бархударов зазначає, що в тексті перекладу можуть змінювати позицію такі елементи: слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в тексті. Найбільш частими є випадки перестановки порядку слів у реченні та словосполучень у структурі речення [2, с. 190].

Науковець зазначає, що часто причиною зміни порядку слів у реченні перекладу є комунікативний поділ речення, який властивий російській та українській мові. За цим принципом поділу речення, нові інформаційні елементи, які несе в собі речення, в російській мові стоять на останній позиції в реченні, тоді як англійській мові властива інша будова речення із найважливішими елементами на першій позиції [2, с. 191].

Л.С. Бархударов також зауважує, що перестановка є досить поширеним явищем при перекладі, проте вони часто сполучаються з іншими видами граматичних та лексичних трансформацій.

Заміни – це найбільш частий та різноманітний випадок перекладацьких трансформацій. У процесі перекладу замінюватися можуть як граматичні одиниці, такі як форми слів, частин мови, члени речення, типи синтаксичних зв'язків тощо; лексичні одиниці; конструкції (комплексні лексико-граматичні заміни) [7, с. 137].

Найчастішими випадками заміни частин мови є:

1. Проніміналізація, заміна іменника займенником.
2. Заміна займенника іменником.
3. Заміна віддієслівного іменника на дієслово.
4. Заміна прикметника (часто утвореного від географічної назви) на іменник.
5. Заміна прикметника на прийменник+іменник, який виступає в атрибутивній функції.

Найчастішими випадками синтаксичних замін в складному реченні є:

1. Заміна простого речення складним;
2. Заміна складного речення простим;
3. Заміна головного речення підрядним і навпаки;
4. Заміна сурядності підрядністю та навпаки;
5. Заміна сполучникового типу зв'язку безсполучниковим і навпаки.

До лексичних замін відносяться:

1. Конкретизація;
2. Генералізація;
3. Заміна причини наслідком і навпаки [2, с. 210–215].

Під антонімічним перекладом автор має на увазі заміну стверджувальної конструкції на заперечну чи навпаки [2, с. 215].

Метод компенсації використовується, якщо за тією чи іншою причиною перекладач не може передати ідею, кому він компенсує цю семантичну втрату, при чому не обов'язково в тому місці, в якому вона була в тексті оригіналу [2, с. 217–218].

Додавання слова є ще однією вагомою перекладацькою трансформацією. Л.С. Бархударов причиною додавання слова називає «формальну невираженість» семантичних компонентів словосполучення в мові оригіналу. В англійській мові існують поверхові еліптичні конструкції, які потребують додавання певних елементів при перекладі для досягнення еквівалентності перекладу [2, с. 221–222].

Часто лексичні додавання зумовлені необхідністю передачі в тексті перекладу значень, що виражаються в оригіналі граматичними засобами, які не мають граматичних еквівалентів у мові перекладу [2, с. 225].

Вилучення слова – це явище, якому найчастіше піддаються слова, які є семантично надлишковими, тобто виражають значення, які можуть бути вилучені із тексту і без їх допомоги. Такими елементами надлишковості можуть бути так звані «парні синоніми», слова з однаковим чи близьким референтним значенням і об'єднані сполучником *and*, які вживаються паралельно [2, с. 226-227].

Автор також вважає, що вилучення надлишково семантичних слів викликає ефект «компресії тексту», що має позитивний вплив на текст перекладу, оскільки вилучення, і як наслідок компресія тексту, не дає тексту «розбухати» надлишковими поясненнями та додаваннями. Також вилучення умісне у випадках, коли в англійському тексті наявні надлишкові назви мір, ваги, відстані тощо, які не властиві для мови перекладу [2, с. 230].

Слід також згадати погляд іноземних лінгвістів, таких як Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне. Хоч вони і не говорять про різновиди перекладацьких трансформацій, але пропонують певні прийоми, які варто використовувати в ході перекладацької роботи. Так, у процесі непрямого перекладу зміст тексту може спотворюватися або зовсім зникати, може навіть спостерігатися зміна норм мови у неправильному руслі. Це пов'язано з тим, що здійснити прямий переклад у цій ситуації неможливо.

Для нашого практичного дослідження ми використаємо роман у перекладі Ростислава Семківа. Варто зауважити, що адекватний переклад

даного роману вимагає від перекладача виключного володіння і відчуття як англійською, так і українською мовою, оскільки володіння усіма відтінковими конотаційними значеннями слів, вжитих автором у комічному розрізі, вимагають виключного розуміння з метою збереження особливого жанрового та стилістичного характеру.

Висновки до розділу 1.

Історія роману «Всьо ясно» почалася в Принстонському університеті, де Джонатан Фоєр отримував ступінь бакалавра з філософії. У своїй дипломній роботі він писав про дідуся по материнській лінії, Луї Сафрана, що пережив Голокост. Свого дідуся він ніколи не бачив, але, цікавлячись його історією, Джонатан після завершення навчання вирішив продовжити своє дослідження і поїхати до України. Він не був підготовлений до подібних пошуків, тому поїздка в містя історичної батьківщини ні до чого не привела, крім книги, яку він, натхненний, відразу після цього написав.

Роман Джонатана Фоєра «Всьо ясно» було видано в 2002 році. У романі Фоєр говорить про Голокост у нетиповій для подібної розмови манері. Це роман, в основі якого реальні події, більш того, родинна історія самого автора, в якого предки-євреї були вихідцями з України. Головним героєм роману є сам автор, а події в творі відбуваються в Україні. Джонатан приїжджає на батьківщину свого діда, щоб довідатися про долю жінки Августини, яка свого часу врятувала його від нацистів.

Здійснення адекватного еквівалентного перекладу вимагає від перекладача не лише володіння мовою перекладу та мовою оригіналу, а й вміння ефективно перетворювати мовні одиниці з метою максимально еквівалентного перекладу. Сукупність таких дій перетворення є перекладацькими трансформаціями.

РОЗДІЛ 2

ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖОНАТАНА ФОЄРА «ВСЬО ЯСНО»

2.1. Діалогічне мовлення героїв роману та особливості його перекладу

Діалог як універсальна природня форма людського спілкування, виступає сукупністю доповнюваних одна одну реплік, які корелюються між собою надструктурному, семантичному та функціональному планах. Такий мовленнєвий твір розглядається як явище дискурсу, під яким лінгвісти розуміють «мову в тому вигляді, в якому вона використовується в соціальному контексті і включається в мережу особистісних і соціальних відосин/звичаїв, обов'язкові правила, спосіб мислення, переважна форма поведінки людини» [23, с. 112].

Як зазначають О. Клименко, Н. Климова, М. Сідоренко, головна функція діалогу полягає у «відображенні безпосереднього спілкування людей, що населяють художній світ, – персонажів. Саме тому при перекладі діалогів дуже важливим є передача того ідейно-емоційного навантаження, яке задумав автор тексту» [16, с. 66]. Виконуючи переклад діалогу в художньому тексті, перекладач зустрічається із проблемою правильного визначення комунікативної інтенції автора та згідно з цим, обрати адекватну перекладацьку стратегію, яка б зберегла комунікативний ефект вихідного тексту. Переклад діалогу схожий на акторську майстерність. Перекладач повинен зіграти обох авторів діалогу, застосувавши на ділі їх інтонації відтінки голосу. Бажано ще, щоб кожен із співрозмовників був виразний і пізнаваний» [16, с. 67].

Виконуючи переклад діалогічного мовлення з англійської мови на українську мову, перекладачеві необхідно враховувати низку екстралінгвістичних обставин, в яких функціонують герої твору, таких як: вік

героїв, їх соціальний статус, їх особисті взаємовідносини, емотивна ситуація, в якій розгортається діалог, а також враховувати особистий стиль письма автора літературного твору.

Цікавою в романі «Всьо ясно» є організація діалогічного мовлення героїв, яке розміщується в особливому графічному порядку. «Діалогічна частина художнього твору, діалог, однозначно вирізняється з суцільного тексту завдяки обов'язковому пунктуаційно-графічному виділенню. Його головна функція полягає у відображенні безпосереднього спілкування людей, що населяють художній світ, – персонажів. Природньо у зв'язку з тим, що діалог прози і драми є аналогом усної розмовної мови, він в значній мірі підкоряється законам розвитку останньої [23, с. 112]. Проте, Джонатан Сафран Фоєр організовує діалоги в романі за законами монологічного мовлення, зберігаючи лише відповідну пунктуацію, проте, нехтує формою діалогу.

Розглянемо детальніше деякі з них і подивимося, до яких прийомів вдався перекладач, щоб перекласти їх з англійської на українську мову.

Приклад №1:

<p>She was composing a new list of commandments, commandments they could share, that would govern a life together, and not apart. Do not have any other loves before me in your heart. Do not take my name in vain. Do not kill me. Observe me, and keep me holy [40, P. 233].</p>	<p>Упродовж наступних семи років вони поновлювали свій шлюб тридцять і сім разів, щоразу продовжуючи список клятв і обіцянок... «З вічною відданістю ми, Йосиф та Сара Л., об'єднуємося в непорушний шлюбний союз і обіцяємо одне одному любов аж до смерті...» [29, с. 241].</p>
--	---

Під час перекладу Першої Заповіді перекладач використав лексичну заміну біблійної фрази «перед лицем моїм» іншою, більш розмовною формою «крім як ко мені». Архаїчні слова «всує» і «вбий» з'явилися в перекладі третьої та шостої заповіді. Цитата з четвертої заповіді, яка звучить «почитай святинею», стала семантичним запозиченням англійської фрази «keep me Holy».

Таким чином, незважаючи на незначні зміни, внесені Дж. Фосром, перекладач міг передати значення натяків, що за допомогою архаїчних слів надавали тексту більшої виразності та урочистості. Завдяки цьому переклад став навіть більш виразно стилістичним, ніж оригінал.

Приклад № 2:

<p>But much to his surprise, it was Cain who was caned, Cain who was cursed to labor the earth, Cain who was forced to wear that terrible mark, Cain who, for all of his sad and witty verse, could get laid every night, but didn't know anyone who had read a page of his magnum opus [40, P. 206].</p>	<p>Але на його превелике здивування саме його, Каїна, покарали. Каїна довічно прирекли довічно працювати на землі, йому наклали на лоба жахливе тавро, і це він, Каїн, за його сумні та дотепні вірші був проклятий щоночі сидати за письмо й не знати нікого, хто б прочитав хоча б сторінку його творів [29, с. 238].</p>
---	---

У цьому прикладі автор посилається на біблійний міф про Каїна та Авеля. Першу частину речення було перекладено за допомогою антонімічного перекладу як «але на його превелике здивування».

Інверсія – це стилістичний засіб, який використовується в підкреслених цілях і ставить «книжковий» спін на контекст, де він використовується [23, с. 122]. Деякі зміни також були внесені на лексичному рівні. Наприклад, вислів «дотепний вірш» (літературне «дотепні вірші») було замінено іменником «мудрість». Інша фраза «розкласти», яка класифікується як

жаргонний термін і вважається вульгарною та нецензурною, була замінена розмовним, але менш жаргонний висловом «зняти подружку на ніч».

В останній частині речення було дієслово «знати», що замінено сполучниковим реченням реченням: «й не знати нікого, хто б прочитав хоча б сторінку його творів» замінивши той самий фрагмент у часі минулому, доконаному виді: «хто б прочитав сторінку» [29, с. 238].

Проаналізуємо ще деякі фрагменти роману, що містять діалоги головних героїв, та визначимо шляхи перекладу саме діалогічного мовлення.

1. *Alex, you have made Mother so proud.* – Алекс, мама так тобою пишається. – перестановка головних членів речення, підмет було переставлено місцями із додатком при перекладі.

2. *I mount the autobus(1) for an hour(2) to work(3) all day(4) doing things I hate.* – Я мелінаюся годину(2) автобусом(1), щоб весь день(4) робити(3) те, що ненавиджу. – У даному реченні було зафіксовано два випадки перестановки членів речення, у головному реченні при перекладі були переставлені місцями додаток(!) та обставина часу (2), у підрядному реченні було переставлено місцями інфінітивний присудок (3) та обставина часу(4);

3. *You want to know why?* – *Знаєш нащо?* – у даному реченні було використано метод вилучення, вилучена була повністю предикативна група (підмет і присудок);

4. *It is for you, Alexi–stop–spleening–me!* – *Заради тебе, Льоша–не–нервуй–мене!* – у даному реченні було використано метод вилучення, вилучена була повністю безособова предикативна група (підмет і присудок);

5. *One day you will do things(1) for me (2) that you(3) hate.* – *Колись і ти будеш робити для мене(2) те (1), що ненавидиш.* – у даному реченні перекладач скористався методом заміни: іменник «things» було замінено на вказівний займенник «те»; метод перестановки: переставлено місцями прямий (1) та непрямий додатки (2) англійського речення; метод вилучення: з підрядного речення при перекладі було вилучено присудок (3);

6. *That is what it means to be a family – у. Це й називається сім'я.* – у даному реченні при перекладі було використано метод вилучення: з головного речення вилучено предикативну групу і таким чином речення було трансформоване із складного у просте; метод лексичної заміни: словосполучення «means to be» було трансформоване у слово «називається», яке не є його лексичним відповідником;

7. *What was the language you studied this year at school?– яку це ти мову вчив цього року в університеті?* – у даному реченні при перекладі було використано метод вилучення: складнопідрядне речення було трансформоване у просте речення;

8. *«The language of English», I told him. – «Англійську», – відповів я.* – у даному реченні було використано метод вилучення: при перекладі було вилучено першу частину називного словосполучення;

9. *«Are you good and fine at it?» he asked me. «Успішно?»* – запитав він. – у даному реченні було використано метод вилучення: вилучено предикативну групу «Are you»; метод вилучення використано для спрощення синонімічного словосполучення «good and fine» та метод вилучення було використано для вилучення прислівника та додатка «at it»; метод семантичної заміни було використано для заміни совосполучення «good and fine» на «успішно»;

10. *«I am fluid,» – «Розмовляю вільно»* – у даному реченні використано метод вилучення: вилучено предикативну групу «I am»; та метод повної лексичної заміни: очевидно, що герой мав на увазі слово «fluent», що має значення вільно володіти мовою, проте, через своє погане знання англійської, він використав інше слово – «fluid», що має значення «рідина», що створило комічну ситуацію [14, с. 228]. Проте перекладачеві не вдалося зберегти цю семантичну ситуацію, тому він скористався методом повної лексичної заміни, що спричинила втрату комічності ситуації;

11. *You must nullify any plans you possess for the first week of the month of July.* – *Ти мусиш скасувати всі свої плани на перший тиждень липня.* – у даному реченні було використано метод лексичної заміни, неозначений

займенник «any» було замінено при перекладі на займенник «усі», означення «you posses» було замінено на «твої»; метод вилучення було використано у словосполученні «month of July», який при перекладі трансформовано у «липень»;

12. *Anna, «he would say», «I am going to marry that one with the pink hat».* Ганю, я планую одружити он ту, в розовому капелюшку. – При перекладі цього речення було використано метод вилучення: вилучено мову автора; метод заміни: змінено прийменник «with» на займенник «у» при перекладі;

13. *I am today.* – На сьогодні ним стану. – у даному реченні було використано метод вилучення: вилучено предикативну групу «I am»; метод додавання: додано словосполучення «ним стану» для збереження семантичного значення висловлювання;

14. *I do not want to do it.* – Я не хочу. – у цьому реченні використано метод вилучення: при перекладі було вилучено вербальний додаток «to do it»;

15. *I am retarded, and I did not become a retarded person in order to have to perform shit (1) such as(2) this(3).* – Я нішов на відпочинок не для того, щоб витворяти такі(2,3) гімняні(1) речі. – у цьому зразку було використано метод лексичної заміни: автор вихідного тексту вжив слово «retarded» у значенні «retired», що, за задумом автора стало комічною ситуацією, в якій головний герой не правильно вживає англійські слова; при перекладі, слово «retarded» було замінено на слово, яке малося на увазі вжити головним героєм, при цьому комічність ситуації втратилася; метод вилучення: в оригіналі тексту речення має складну конструкцію, в якій перші два речення поєднані сурядним зв'язком, і останнє поєднане з другим із сурядних, підрядним зв'язком. При перекладі речення із сурядним зв'язком були трансформовані в одне просте речення зі збереження підрядного; метод перестановки було використано в підрядному реченні, де перекладач змінив порядок означення (2,3) та додатку(1), при чому було використано метод вилучення для трансформування складного означення в англійському реченні, та метод заміни, при якому іменник «shit» набув форми прикметника «гімняні» при

перекладі; метод додавання, при якому додаток «shit» при перекладі було розширено і він перетворився у означення, а додатком стало додане слово «речі»;

16. *I am done with it.* – *З мене досить.* – використано метод додавання: додано займенник «з»; метод вилучення: вилучено присудок «am» та групу додатка «with it»;

17. *Please.* – *Прошу тебе.* – у даному реченні використано метод додавання: при перекладі долучено додаток «тебе»; метод лексичної заміни: замінено слово «please» на слово «прошу», які перебувають в однаковому семантичному полі «прохати»;

18. *This is the final one.* – *Останній раз.* – у даному реченні використано метод вилучення: вилучено предикативну групу «this is»; метод лексичної заміни при якій слово «one», яке вживається в англійській мові як заміник будь-якого іменника в однині, для того щоб не повторювати саме слово кілька разів, було трансформоване у «раз» [24, с. 45];

19. *I will never do it again.* – *Більше я того робити не буду.* – у даному реченні було використано метод вилучення: вилучено підмет «I»; метод перестановки: при перекладі на першому місці виявилось означення «більше», яке в реченні оригіналу були в кінцевій позиції, додаток «того» зайняв позицію після підмета, коли у вихідному реченні він знаходився після присудка; використано метод лексичної заміни: займенник у функції додатка «it», який має нейтральне семантичне забарвлення, було замінене на вказівний займенник «того» і сильною семантичною функцією вказування;

20. *He is looking for the town his grandfather came from.* – *Він шукає, звідки родом його дід.* – у даному реченні було використано метод вилучення при якому було вилучено групу додатку «for the town»; метод перестановки у підрядному реченні при перекладі група підмета виявилася на другий позиції.

Бачимо, що кожне речення, вилучене із діалогу героїв роману, містить декілька перекладацьких трансформацій при перекладі їх на українську мову. Це підтверджує думку Л. Бархударова про те, що дані перекладацькі

трансформації рідко бувають ізольованими, а складають комплексну сукупність методів перекладацьких трансформацій для повного адекватного та еквівалентного перекладу художнього тексту.

2.2. Особливості перекладу okazіоналізмів у романі «Всьо ясно»

Крім лексико-стилістичних помилок і недоречних сленгових виразів лексикон героїв роману насичений okazіональними словами, що робить їх мову несерйозною і комічною. Okazіоналізми (від лат. *occasionalis* – випадковий) – слова, що утворюються за наявними в мові моделями, вживаються тільки в умовах певного контексту, який дає змогу розкрити їхнє значення. Okazіоналізми (також авторські неологізми) представляють собою авторські нововведення, які існують тільки в рамках певного контексту. Вони не використовуються в загальноживаному словнику. Okazіоналізми мають індивідуальний характер [9, с. 26].

Н.Г. Бабенко зауважує, що за структурою існує така класифікація okazіоналізмів [1, с. 18-20]:

1) слова, що представляють собою незареєстровані в мові поєднання фонем, є фонетичними okazіоналізмом.

Фонетичні okazіоналізми з'являються в тому випадку, коли автор пропонує в якості новоутворення будь-який звуковий комплекс, припускаючи, що цей комплекс містить і передає певну семантику, зумовлену фонетичними значеннями звуків, які його складають.

2) Лексичні (словотвірні) okazіоналізми здебільшого створюються відповідно до словотвірної норми комбінацією різних узуальних основ і афіксів, або іноді суперечать із нею.

Історично сформований механізм словотворення діє при створенні лексичних okazіоналізмів.

Новоутворення складається з морфем, уже існуючих у мові, при цьому новим у ньому є схрещення координат, а не самі координати.

3) Граматичними (морфологічними) окказіоналізмами називають утворення, в яких в конфлікті знаходяться лексична семантика і граматична форма, з точки зору узусу.

Те, що неможливо в системі мови, виявляється можливим в авторському контексті за допомогою творчого розвитку лексичного значення слова [24, с. 83].

4) Семантичні окказіоналізми – це результат появи семантичних збільшень («обертонів сенсу», «контекстуальних значень», «естетичних значень»), які істотно перетворюють семантику вихідної узуальної лексеми, спожитої в художньому контексті.

5) Окказіональне (незвичайне) поєднання слів являє собою комбінацію лексем, поєднання яких неможливо, оскільки воно суперечить закону семантичного узгодження через відсутність спільних сем у лексичних значеннях.

Завдяки виникненню контекстуально-обумовлених семантичних зрушень у залежному компоненті словосполучення з'являються загальні семи.

6) Графічні окказіоналізми – це слова або частина слова, які виділені більшим шрифтом. Вони дуже часто використовуються в пресі (заголовках). Спираючись на дослідження Н.Г. Бабенко можна визначити причини, які спонукають автора до створення індивідуально-авторських новотворів, можна згрупувати таким чином [1, с. 43]:

а) необхідність більш вдало або точно висловити свою думку (для цього може бути недостатньо тільки наявності узуальних слів);

б) прагнення автора більш коротко висловити свою думку (окказіоналізм може замінити словосполученням і пропозицією);

в) необхідність підкреслити своє ставлення до предмета мовлення, дати йому свою оцінку, характеристику;

г) прагнення своєрідним виглядом слова привернути увагу до його семантики;

д) потреба уникнути тавтології.

За своєю формальною структурою багато okazіоналізмів є утвореннями відповідно активної або пасивної словотворчої моделі, створеними, проте з порушенням закономірностей сполучуваності та сумісності безпосередніх складових. Тому їхня інтерпретація в більшості випадків повністю залежить від контексту [1, с. 43].

Визначальними для інтерпретації okazіоналізму є ситуація, контекст, наявність у контексті слів із загальними семантичними елементами, а також популярність словотворчої моделі. Навіть найбільш незвичайний okazіоналізм має в мовній системі словотворчу аналогію: кожне okazіональне слово в структурному і семантичному плані нагадує знайомий чи відомий узуальний словотвірний зразок; усе індивідуальне безліч і різноманіття конкретних словотворчих структур за своїм звучанням, будовою і морфології базується на потенційних можливостях і передумови, закладених у самій мовній системі. Адекватній інтерпретації сприяє також наявність знання правил конструювання тексту, що разом із контекстуальною інформацією дозволяє читачеві безпомилково виявити в контексті зв'язки і відносини і тим самим відповідні значення [34, с. 368].

Для інтерпретації різних типів okazіоналізмів необхідні знання різного характеру. Інтерпретація кожного okazіонального типу завжди вимагає крім лексико-граматичних знань наявність певного обсягу фонових знань або знань картини світу. Це: 1) історико-культурний фон, що включає відомості про культуру суспільства в процесі його історичного розвитку;

2) соціокультурний фон;

3) етнокультурний фон, що включає інформацію про побут, традиції, свята;

4) семіотичний фон, що містить інформацію про символіку, позначення, особливості іншомовного оточення.

Загальні знання, до яких вдається читач, а також традиційні механізми переробки словотворчої структури істотно полегшують сприйняття нетрадиційних слів. Таким чином, будь-який акт мовної діяльності передбачає

наявність фонових знань. Слід виходити з того, що виробляються лише інтерпретовані okazіоналізми. Це означає, що для будь-якого okazіоналізма, створеного автором у рамках свого твору, контекст містить повну інформацію про семантичну, конотативну і функціональну структуру, тобто інформацію, необхідну для адекватної інтерпретації okazіоналізма.

Використання okazіоналізмів завжди пов'язане з текстом. Текст визначає їх комунікативну значимість як єдине ціле завдяки своїй тематичній орієнтації. Він істотно допомагає в ідентифікації об'єктивно-багатозначних, а також «беззмистовних», «порожніх» okazіоналізмів, полегшуючи їх інтерпретацію і забезпечуючи їх розуміння. Роль тексту в інтерпретації словотворчої конструкції можна узагальнити так: текст забезпечує розуміння і інтерпретацію okazіоналізмів, які в ізольованому вигляді мають безліч тлумачень; змінює інтерпретацію okazіоналізмів; конкретизує значення багатозначних okazіоналізмів; визначає їх ефективність і роль у номінативній функції; фіксує використання okazіоналізмів у конкретній функції; уточнює інтерпретацію словотворчих конструкцій [1, с. 65].

Роман «Всьо ясно» насичений різними okazіональними словами і виразами, так як головний герой твору не є носієм англійської мови. Через неможливість висловити свої думки правильно, він використовує у своїй промові придумані слова або надає нові значення існуючим лексичним одиницям. Головною метою використання okazіоналізмів у романі є збільшення експресивності тексту і створення комічного ефекту. Завдяки їм мова Алекса звучить смішно і по-дитячому наївно. Саме таким і є для читача головний герой на самому початку твору. З точки зору перекладу okazіоналізми прийнято відносити до неперекладної лексики, так як у більшості випадків вони не мають відповідних еквівалентів у мові перекладу. Більш того, вони також відносяться до числа емоційно-експресивної лексики, що також значно ускладнює їх переклад із однієї мови на іншу. Звідси випливає, що успішність перекладу okazіоналізмів багато в чому залежить від контексту, кмітливості та фонових знань перекладача, за допомогою яких він

може передати стилістичні особливості і відтворити художню своєрідність оригіналу. Нижче проаналізовано приклади деяких okazionalizmів і ті стратегії, які застосовує перекладач для передачі okazionalizmів українською мовою.

Приклад 1.

«Tell him to Velcro his lip together,» Grandfather said. «He says that the bitch was named for his favorite singer, who was Sammy Davis, Junior»[40, p. 58].	«Скажи йому, щоб заткнувся, – сказав дід, – я не можу вести машину, коли хтось збирається теревені розводити» [29, с. 68].
--	--

У цьому прикладі дідусь Алекса роздратований постійними розмовами Джонатана і звертається до свого онука, щоб той змусив єврея помовчати. В оригіналі замість доречного в даному випадку слова «shut up» автор вводить в текст неологізм «Velcro». «Velcro» називається текстильна застібка, яка використовується в легкій промисловості [38]. Щоб перекласти даний okazionalizm, перекладачеві довелося керуватися екстралінгвістичними знаннями і вдатися до допомоги смислової здогадки. Вислів «Velcro his lip together» було перекладено як «заткнутися» за допомогою прийому смислового розвитку, у результаті чого був переданий загальний зміст фрази, але okazionalizmність була втрачена [18, с. 47].

Приклад 2.

I will tell you (because you are the only person I have to tell) that I occasionally KGB on him from behind the corner amid the kitchen and the television room [40, p. 102].	«Я скажу тобі (ти воппе єдина людина, якій я можу в цьому признатися), що я кагебешнічав за дедом із-за кута між кухнею й телекомнатою» [29, с. 120].
---	---

У Прикладі № 2 Алекс розповідає про те, як ночами спостерігає за своїм дідусем, який проводить більшу частину часу в будинку Алекса і дивиться телевизор допізна. Тут автор замість дієслова «watch» («стежити») придумує okazionalizm «to KGB on». Даний неологізм утворений від аббревіатури

комітету державної безпеки (КДБ), члени якого займалися розвідкою і стеженням. При перекладі даної лексичної одиниці був використаний прийом калькування, при якому вдалося зберегти оказіональність і відтворити комічний ефект на читача. Другий лексичний оказіоналізм, «television room», утворений шляхом з'єднання слів «television» + «room». У цьому випадку авторський неологізм був переданий із допомогою прийому калькування і словотворчості. Перекладач переклав вихідну лексичну одиницю за допомогою оказіонального субстантивованого прикметника «телевізійна», досягнувши при цьому максимально можливої еквівалентності перекладу.

Приклад 3.

<p>I do not have any additional luminous remarks, because I must possess more of the novel in order to lumin. For present, be aware that I am ravished. I will counsel you that even after you have presented me more, I may not possess many intelligent things to utter, but I could be perhaps of some nonetheless use. Perhaps if I think something is very half-witted, I could tell you, and you could make it whole-witted. You have informed me so much about it that I am certain I will love very much to read the remnants, and think loftier of you, if that is a possibility. [40, p. 25].</p>	<p>«Больше озареній у мене пока нема, для ліцезренія нових вещей мені нада глибше познакомиться з твоїм романом. Імей ввіду, шо, як говорят, наразі я в екстазі. Сообщаю, шо даже коли ти мені покажеш больше, я вряд лі посоветую щось умне, но зможу пригодиться по-другому. Єслі побачу шось не совсем юмористіческе, то так тобі й скажу, і ти зделаеш це смішнішим. Ти мені так багато про всьо ето нарозказував, шо я б дуже хотів прочитати остаток твоєї книги й буду думать про тебе ше лучше, єслі получится» [29, с. 33].</p>
---	--

Приклад № 3 узятий із листа Алекса, де він коментує історію про штетл, написану Джонатаном. Прикметник «whole-witted» є авторським неологізмом, якому в нормативній мові відповідають слова «quick-witted» або «sharp-witted». Дана лексична одиниця утворена за допомогою

словоскладання двох узуальних слів – «whole» і «witted». Завдяки компенсації вдалося передати авторський образ шляхом створення іншого способу, але зі схожою стилістичною спрямованістю.

Приклад 4.

<p>«You were able to Z Z Z Z Z?» I asked. «What?» «Did you manufacture any Z's?» «I don't understand» [40, p. 32]</p>	<p>«Ви хоча б трохи перекимарили?» – Що? – «Ну, ви кимарнули?» – «Не розумію». – «Ну, як там ще, упокоїлися?» – «Як?» – «Ви впокоїлися в поїзді? – «Та ні, – сказав він, – я зовсім не впокоювався». – «Шо-шо?» – «Я... не... у...по...ко...ю...вав...ся»» [29, с. 41].</p>
---	---

У Прикладі № 4 Алекс при зустрічі з Джонатаном запитує його, чи вдалося йому відпочити під час подорожі. Замість фрази «have a good sleep» [9] герой використовує вислів власного твору «manufacture Z's», що був перекладений як «упокоїтися», тобто «поспати». Як і в попередньому прикладі, при перекладі даного оказіонального словосполучення були використані прийоми калькування і словотворчості, що дозволило зберегти як стилістичну оригінальність фрази, так і комічний ефект, справлений на читача.

Приклад 5.

<p>I desired to experience volumes. And I would be electrical to see American [40, p. 27].</p>	<p>«Я хотів надивитися всякої шняги. Жадав набратися масу досвіду. І тому мене просто током било по шкірі, коли я думав, що стрінуся з американцем» [29, с. 35].</p>
--	--

Для того, щоб описати свій емоційний стан перед зустріччю з Джонатаном, Алекс вживає прикметник «electrical» (Приклад № 5). В українській мові дана лексична одиниця має значення «електричний», тобто той, що відноситься до електрики. У контексті роману лексична одиниця

«electrical» являє собою семантичний okazіоналізм і використовується в значенні «excited» (Схвильований).

Прийомами, якими скористався перекладач для передачі okazіоналізма українською мовою, стали калькування і словотворчість.

Одним із проявів okazіональності є також використання малапропізмів. Малапропізмами називаються okazіональні спотворення норми мови, що навмисно використовуються авторами в художніх творах для стилістичних цілей [19, с. 23]. У промові головного героя Алекса Перчова частими є випадки використання даних мовних зворотів. У наступних прикладах розглянуто особливості їх перекладу українською мовою.

Приклад 6.

I would have roosted, but the floor was very dirty, and I wore my peerless blue jeans to oppress the hero [40, p. 31].	«Я б десь тут і присів, но підлога вокзалу була така грязна, а я надяг свої неперевершені голубі джінси, бо хотів справити на героя неотразіме враження» [29, с. 40].
--	---

У Прикладі № 6 Алекс хоче справити хороше враження на американця, але замість дієслова «impress» використовує схоже за звучанням, але зовсім відмінне за змістом слово «oppress». Дана помилка, навмисно зроблена автором, слугує для створення комічного ефекту, а також мотивована прагненням автора відіслати читача до подій єврейських погромів і голокосту.

При перекладі даної лексичної одиниці перекладачеві довелося використовувати прийом компенсації в поєднанні зі словотворчістю. Українською мовою вихідне дієслово було передане за допомогою граматичного okazіоналізма «справити неотразіме враження» (тобто «збентежити»), тому, незважаючи на нездатність досягнення еквівалентності в перекладі, перекладач зміг передати особливість авторського стилю за допомогою іншого стилістичного прийому.

Приклад 7.

I will persevere to toil on it until you are appeased [40, p. 23].	«Буду зо всех сил працювати над нею [роботою], поки вона тобі не понравиться» [29, с. 31].
--	--

Алекс на основі співзвуччя слів «please» і «appease» помилково використовує друге дієслово (Приклад № 7). Як в попередньому прикладі, навмисне використання малапропізма в даній пропозиції викликано бажанням автора зробити алюзію на події Другої світової війни. У ті часи утворений від дієслова «appease» іменник «appeasement» використовувалося по відношенню до фашистської Німеччини і означало «Умиротворення противника». У даному реченні перекладач переклав слово за допомогою еквівалентної відповідності («appeased» – «умиротворений»).

А так як в українській мові слова «задоволений» і «умиротворений» між собою співзвучні, то можна зробити висновок, що перекладачеві вдалося досягти максимально можливої еквівалентності і передати авторську гру слів.

Приклад 8.

Many of the things you informed me in July are still momentous to me, like what you uttered about searching for dreams, and how if you have a good and meaningful dream you are oblongated to search for it [40, p. 52].	«Много вещей, про які ти мені писав у липні, лишаються для мене важними, наприклад то, що ти казав про поіски снів, тоїсть коли ти бачиш класний і повний смисла сон, то потом обязательно метаєшься, щоб його знайти. Наверно, ти говорив про це убедительно» [29, с. 63].
--	---

У Прикладі № 8 Алекс використовує замість слова «obliged» (укр. «Повинен») слово «oblongated», яке являє собою авторський неологізм. Дана лексична одиниця була перекладена українською мовою як «обов'язково». Перекладач використовував прийом смислового розвитку, що дозволило передати загальний зміст, але це привело до стилістичної втрати. Виходячи з проаналізованих прикладів, можна зробити висновок, що малапропізми

складно піддаються перекладу і нерідко замінюються функціональним аналогом або зовсім опускаються, що призводить до втрати стилістичних особливостей тексту.

Перед тим як розробити стратегію перекладу, перекладачеві необхідно, по-перше, зрозуміти сенс твору, по-друге, визначити стилістичні особливості тексту оригіналу. Виходячи з отриманих відомостей, він використовує відповідні прийоми, щоб максимально передати зміст твору і надати на читача схожий емоційний ефект. Індивідуальний стиль Дж. С. Фоера в романі «Всього ясно» заснований на навмисному порушенні лексико-стилістичних норм мови, одним із проявів якого є використання оказіональних слів і виразів.

Авторські неологізми представляють собою одну з найважливіших складових емоційно-експресивної частини твору, а також служать проявом своєрідного стилю автора. Такого роду мовні явища представляють проблему для перекладачів, так як їх адекватний переклад практично неможливий без контексту, але навіть із його допомогою вони не завжди повністю піддаються перекладу. Досить часто при передачі оказіональної з однієї мови на іншу можуть відбуватися втрати, часткові або повні, а також смислові або стилістичні.

Результатом роботи стало визначення тих способів перекладу лексико-стилістичних засобів, завдяки яким перекладач максимально точно зміг передати особливості авторського стилю у творі. Виходячи з проведеного дослідження, можна зробити висновок, що текст твору успішно вдалося перенести з однієї культурної системи в іншу без значних втрат і майже з повною безпекою експресивності і емоційності, властивих оригіналу.

Висновки до розділу 2

Виконуючи переклад діалогічного мовлення з англійської мови на українську мову, перекладачеві необхідно враховувати низку екстралінгвістичних обставин, в яких функціонують герої твору, таких як: вік героїв, їх соціальний статус, їх особисті взаємовідносини, емотивна ситуація,

в якій розгортається діалог, а також враховувати особистий стиль письма автора літературного твору.

Цікавою в романі «Всьо ясно» є організація діалогічного мовлення героїв, яке розміщується в особливому графічному порядку. Джонатан Сафран Фоєр організовує діалоги в романі за законами монологічного мовлення, зберігаючи лише відповідну пунктуацію, проте, нехтує формою діалогу.

Як бачимо, перекладач зумів визначити походження цитат, як більшість із них натякають на відомі біблійні притчі та легенди. Аналіз також показав, що для перекладу цитат перекладач найчастіше використовував синтаксичні та граматичні заміни.

Однак у деяких випадках йому доводилося замінювати створене автором зображення і замінювати його тим, яке є більш звичним для україномовних читачів.

Крім того, в процесі перекладу широко використовувалися стилістично позначені лексичні одиниці, що допомогло зробити перекладений текст ще більш емоційним та виразним. Натяки широко використовувалися століттями, але стали ознаками всієї літературної ери лише в ХХ століття.

Індивідуальний стиль Дж. С. Фоєра в романі «Всьо ясно» заснований на навмисному порушенні лексико-стилістичних норм мови, одним із проявів якого є використання оказіональних слів і виразів.

Авторські неологізми представляють собою одну з найважливіших складових емоційно-експресивної частини твору, а також служать проявом своєрідного стилю автора. Такого роду мовні явища представляють проблему для перекладачів, так як їх адекватний переклад практично неможливий без контексту, але навіть із його допомогою вони не завжди повністю піддаються перекладу. Досить часто при передачі оказіональної з однієї мови на іншу можуть відбуватися втрати, часткові або повні, а також смислові або стилістичні.

ВИСНОВКИ

Розглянувши проблему «Особливості перекладання реалій на матеріалі твору Джонатан Сафрана Фоєра «Всьо ясно», можемо зробити такі висновки.

Дослідивши історію написання роману Джонатана Сафрана Фоєра, зазначимо, що історія роману «Всьо ясно» почалася в Принстонському університеті, де Джонатан Фоєр отримував ступінь бакалавра з філософії. У своїй дипломній роботі він писав про дідуся по материнській лінії, Луї Сафрана, що пережив Голокост. Свого дідуся він ніколи не бачив, але, цікавлячись його історією, Джонатан після завершення навчання вирішив продовжити своє дослідження і поїхати до України. Він не був підготовлений до подібних пошуків, тому поїздка в місця історичної батьківщини ні до чого не привела, крім книги, яку він, натхненний, відразу після цього написав.

Визначивши основні види перекладацьких трансформацій та їх наявність у перекладі роману «Всьо ясно», зауважимо, що здійснення адекватного еквівалентного перекладу вимагає від перекладача не лише володіння мовою перекладу та мовою оригіналу, а й вміння ефективно перетворювати мовні одиниці з метою максимально еквівалентного перекладу. Сукупність таких дій перетворення є перекладацькими трансформаціями. Дослідники розрізняють перекладацькі трансформації в залежності від рівнів мови, на яких вони відбуваються, а також типів вихідних одиниць, які перетворюються. У багатьох класифікацій є спільні риси. Наприклад, більшість учених розглядають такий перекладацький прийом, як заміна. Проте Я.Й. Рецкер виділяє заміни як підвид граматичних трансформацій, Л.С. Бархударов окреслює їх як самостійний прийом перекладу, а А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька взагалі відносять заміни до лексичних трансформацій. Варто пам'ятати, що переклад – творчий процес, а перекладацькі трансформації спрямовані не лише на аналіз відношення між

одинацями мов оригіналу та перекладу, але й на досягнення еквівалентності перекладу.

Проаналізувавши методи перекладацьких трансформацій, якими послуговувався перекладач при здійсненні перекладу діалогічного мовлення в художньому дискурсі, зазначимо, що Джонатан Сафран Фоєр організовує діалоги в романі за законами монологічного мовлення, зберігаючи лише відповідну пунктуацію, проте, нехтує формою діалогу.

На наведених прикладах бачимо, що кожне речення, вилучене із діалогу героїв роману, містить декілька перекладацьких трансформацій при перекладі їх на українську мову. Це підтверджує думку Л. Бархударова про те, що дані перекладацькі трансформації рідко бувають ізольованими, а складають комплексну сукупність методів перекладацьких трансформацій для повного адекватного та еквівалентного перекладу художнього тексту.

Охарактеризувавши особливості перекладу okazіоналізмів у романі «Всьо ясно», можемо сказати, що okazіоналізми – слова, що утворюються за наявними в мові моделями, вживаються тільки в умовах певного контексту, який дає змогу розкрити їхнє значення. Вони мають індивідуальний характер.

Перед тим як розробити стратегію перекладу, перекладачеві необхідно, по-перше, зрозуміти сенс твору, по-друге, визначити стилістичні особливості тексту оригіналу. Виходячи з отриманих відомостей, він використовує відповідні прийоми, щоб максимально передати зміст твору і надати на читача схожий емоційний ефект.

Індивідуальний стиль Дж. С. Фоєра в романі «Всьо ясно» заснований на навмисному порушенні лексико-стилістичних норм мови, одним із проявів якого є використання okazіональних слів і виразів.

Результатом роботи стало визначення тих способів перекладу лексико-стилістичних засобів, завдяки яким перекладач максимально точно зміг передати особливості авторського стилю у творі. Виходячи з проведеного дослідження, можна зробити висновок, що текст твору успішно вдалося

перенести з однієї культурної системи в іншу без значних втрат і майже з повною безпекою експресивності і емоційності, властивих оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко Н. Г. Оказиональное в художественном тексте. Структурно-семантический анализ: учебное пособие. Калининград: КГУ, 1997. 84 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М. : «Междунар. отношения», 1975. 240 с.
3. Бахтин М. М. К методологии гуманитарных наук // Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М. : Просвещение, 1986. 388 с.
4. Бежан О. Проблеми пам'яті в романі Джонатана Сафрана Фоера «Всьо ясно». *Літературознавчі обрії*. 2010. Випуск 16. 2010. С. 80–84.
5. Бондарчук Л. Й. Лексико-стилістичні особливості англо-українського перекладу науково-популярних текстів з бізнесу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія : наук. зб.* 2018. № 32 Т. 2. С. 144–146.
6. Борисова О. В. Відтворення комічного в англо-українському перекладі як перекладознавча проблема (на матеріалі американських анімаційних фільмів). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації. Сер., Філологія. Соціальні комунікації : наук. журн.* 2020. № т. 31.1. ч. 3. – С. 76–81.
7. Борисова О. В. Конверсійні метафори та способи їх відтворення в англо-українському перекладі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації. Сер. Філологія. Соціальні комунікації: наук. журн.* 2019. № т. 30. 1 ч. 1. С. 136–140.
8. Висоцька Г. В. Причини, що зумовлюють використання граматичних трансформацій в англо-українському перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер., Філологія : наук. зб.* 2017. № 31 т. 3. С. 104–107.
9. Гайданка Д. В. Лінгвокреативність та її роль в оказіональному словотворенні. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. № 5 т. 1. С. 21–25.

10. Гачечиладзе Г. Р. Художественный перевод и литературные взаимосвязи. М. : Сов. писатель, 1980. 256 с.
11. Гундорова Т. Посттравматичне письмо і риторика відсутності: Бруно Шульц – Жорж Перек – Джонатан Фоєр. *Слово і час*. 2018. № 11. С. 97–108.
12. Денисова Т. Всесвітні трагедії від Джонатана Сафрана Фоєра. *Слово і час*. 2009. №1. С. 28–38.
13. Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. № 19 том 2. С. 148–150.
14. Иванов С. С. Игра слов и способы ее создания: смысловая и звуко-смысловая игра слов. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2009. № 6. Ч. 2. С. 227–231.
15. Казакова Т. А. Художественный перевод: учебное пособие. СПб. : ИВЭСЭП, 2002. 112 с.
16. Клименко О.С., Климова Н.І., Сідоренко М.К. Специфіка перекладу сучасної прози з активною діалогізацією. *Обрії сучасної лінгвістики*. Збірник наукових праць. 2013. Випуск 4. С. 65–68.
17. Комиссаров В. Н. Текст и перевод. М. : Наука, 1988. 166 с.
18. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учебн. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высш. шк., 1990. 253 с.
19. Лапшина М. Н. Стилистика современного английского языка = English Stylistics: Учебное пособие для студ. учреждений высш. проф. образования. М. : Издательский центр «Академия», 2013. 271 с.
20. Латышев Л. К., Семенов А. Л. Перевод: теория, практика и методика преподавания. М. : Академия, 2003. 192 с.
21. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Теория и практика перевода с английского языка на русский. М, 1963. 125 с.
22. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. М. : Московский Лицей, 1996. 298 с.

23. Ніколаєва Т. М. Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації. Сер., Філологія. Соціальні комунікації.* 2018. № Т. 29 1. С. 110–115.
24. Полюжин М.М., Максимчук Н.М., Омельченко Л.Ф. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську: навчальний посібник. Київ: УМК ВО, 1991. 96 с.
25. Потницева Т. Новейший завет от поколения Y. Біблія і культура. Чернівці, 2004. Вип. 6. С. 166–172.
26. Приходько В. Б. Інтерпретація та переклад художнього тексту: термінологічний аспект. *Одеський лінгвістичний вісник.* 2017. № 9 т. 3. С. 108–111.
27. Рецкер Я. Н. Пособие по переводу с английского языка на русский язык. Москва : Просвещение, 1982. 159 с.
28. Технология перевода: учеб. пособие для студ. лингв, вузов и фак. / Лев Константинович Латышев. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Издательский центр «Академия», 2005. 320 с.
29. Фоєр Д. С. Всьо ясно / пер. Р. Семківа. Харків: КСД, 2017. 320 с.
30. Хромых А. А. Оказиональные слова и трудности их перевода. *Актуальные вопросы филологической науки XXI века : сб. статей V Междунар. науч. конф. молодых ученых (12 февраля 2016 г.).* Екатеринбург : Уральский федеральный университет, 2016. С. 188-194.
31. Чередниченко О. Переклад. Культура. Ідентичність. Київ, 2017. 224 с.
32. Шахновська І. І. Комунікативна тактика компліменту в художньому дискурсі: перекладацький аспект. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія : наук. зб.* 2017. № 26 Т. 2. С. 122–124.

33. Шидловская Д. Ю. Особенности перевода аллюзий в романе Джонатана Сафрана Фоера «Полная иллюминация». *Russian Linguistic Bulletin*. 2019. № 2 (18). С. 15–18.
34. Шидловская Д. Ю. Особенности перевода окказионализмов в романе Джонатана Сафрана Фоера «Полная иллюминация». *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2019. Том 12. Выпуск 5. С. 367–372.
35. Шмігер Т. В. Перекладознавчий аналіз у системі критики перекладу на початку ХХІ ст. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. № 5 т. 2. С. 86–89.
36. Bernhard S. Safran Foer details «un-self-conscious» approach to writing. URL: <http://www.browndailyherald.com/2006/09/18/safran-foer-details-unselfconscious-approach-to-writing> (дата звернення: 02.02.2021).
37. Burkeman O. Voyage of discovery. URL: <http://www.theguardian.com/books/2002/dec/04/guardianfirstbookaward2002.guradianfirstbookaward> (дата звернення: 02.02.2021).
38. Cambridge Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org>. (дата звернення: 15.02.2021).
39. Jonathan Safran Foer page. URL: https://web.archive.org/web/20070927223819/http://www.authortrek.com/jonathan_safran_foer_page.html (дата звернення: 02.02.2021).
40. Foer J.S. *Everything is Illuminated*. Y: Houghton Mifflin Company, 2002. 276 p.
41. Free Online Collocations Dictionary URL: <https://prowritingaid.com/Free-Online-CollocationsDictionary.aspx> (дата звернення: 26.01.2021).
42. Hungerford A. How Jonathan Safran Foer Made Love. *American Literary History*. 2013. № 3. P. 607–624.
43. Melnychuk A. Under Western Eyes: Images of Ukraine in Contemporary American Fiction // *American Literature at the Edge of XXXXI Centuries*. Kyiv, 2004. P. 426–444.

44. Shapochkin E.A., Butenko L.N. Detection of requirements for models of knowledge representation for the domain of occasionalisms translation. Успехи современного естествознания: электрон. версія журналу. 2011. URL: <http://econf.rae.ru/article/5739> (дата звернення: 20.03.2021)

45. The Merriam-Webster Dictionary URL: <https://www.merriam-webster.com> (дата звернення: 03.02.2021).

46. Updike J. Mixed and Massages. *The New Yorker*. 2005. March 14.

47. Zubryk A. R. Rendering of communicative and emotive functions of occasionalisms in translation. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер., Філологія*. 2014. № 11 т. 1. С. 133–135.